

Zoran STOJANOVIĆ*

NIKOLA SRZENTIĆ — ŽIVOT I DJELO

Apstrakt: Rad predstavlja donekle redigovano predavanje održano u okviru tribine CANU „Društvena misao Crne Gore” (20. oktobar 2017). U njemu se ukazuje na najvažnije momente u životu Nikole Srzentića, teoretičara i profesora krivičnog prava, analiziraju i daju ocjene njegovog doprinosa pravnoj nauci kao i stvaranju krivičnog zakonodavstva u Jugoslaviji i Crnoj Gori. Neki njegovi stavovi, i pored toga što je pravna nauka kao i svaka druga nauka u stalnom razvoju, i danas su aktuelni i imaju skoro univerzalni karakter. Crna Gora mu duguje posebnu zahvalnost s obzirom na to da je, osim što je predavao krivično pravo, obavljao i funkciju dekana Pravnog fakulteta u vrijeme kada je u Crnoj Gori tek počinjala univerzitetska nastava u oblasti pravnih nauka.

Ključne riječi: Nikola Srzentić, krivično pravo, krivični zakonik, pojam krivičnog djela, načelo zakonitosti

UVODNE NAPOMENE

Nikola Srzentić je jedan od najistaknutijih predstavnika nauke krivičnog prava u Jugoslaviji u periodu od kraja Drugog svjetskog rata do raspada SFRJ. Osim što njegovo djelo predstavlja veliki doprinos nauci krivičnog prava, njegova djelatnost u pripremi zakonodavnih projekata dala je pečat krivičnom zakonodavstvu tog vremena. Njegove aktivnosti su se odvijale i u oblasti univerzitetske nastave i naučnih skupova, a bio je i vrlo aktivan u međunarodnoj saradnji, u vezi sa čim naročito treba ukazati

* Prof. dr Zoran Stojanović, vanredni član Crnogorske akademije nauka i umjetnosti

na njegovu djelatnost u okviru Pokreta nove društvene odbrane, kao i u tijelima OUN. Interesantno je da Nikola Srzentić nije bio naročito prisutan u javnosti (osim onoj usko stručnoj), a izbjegavao je i bilo kakvu aktivnost koja je mogla da se shvati kao lična promocija, što je bilo svojstveno njegovoj ličnosti. Iako je čitava njegova pojava bila jedinstvena i u pozitivnom smislu se razlikovala od drugih, njegova nenametljivost, blagost i plemenitost ostavljali su dovoljno prostora za druge čak i u oblasti kojom je suvereno vladao. Poslije smrti 1993. godine, život i djelo Nikole Srzentića su, potpuno nezasluženo, skoro pali u zaborav.¹ Zato bi trebalo posebno ukazati na značaj odluke CANU da makar ovu tribinu posveti Nikoli Srzentiću, koji bi to svojim djelom zasluživao i da nije bio njen član. I odluka da se predavanje u okviru te tribine objavi u Glasniku Odjeljenja društvenih nauka Crnogorske akademije nauka i umjetnosti doprinijeće da se ne zaborave bar neki momenti i činjenice iz života i djela Nikole Srzentića.

1. BIOGRAFSKI PODACI

Nikola Srzentić je rođen u Budvi, 26. januara 1910. godine. Iako se na ovom mjestu nećemo baviti porodicom Nikole Srzentića, ipak je sudbina oca Steva ostavila pečat na njegov život, te stoga zaslužuje da bude spomenuta. Za vrijeme Austrougarske, Stevo Srzentić je bio načelnik Budve, a dolaskom Crnogoraca u Budvu u avgustu 1914. godine, postaje predsjednik opštine u skladu sa crnogorskim pravom. Poslije kapitulacije Crne Gore, austrougarske okupacione vlasti osudile su ga na smrt. Ona je zamijenjena kaznom doživotnog zatvora koju izdržava u Petrovaradinskoj tvrđavi. Zbog toga se cijela porodica seli u Sremske Karlovce, gdje Nikola Srzentić završava osnovnu školu. Stevo Srzentić je ipak tragično završio život, ali u sljedećem ratu. Strijeljan je, u okviru represalija italijanskih okupacionih trupa, 18. jula 1941. godine na Brajićima.

Nikola Srzentić je studirao u Beogradu gdje 1931. godine završava Pravni fakultet. Ispit iz krivičnog prava, tj. predmeta kojim će se kasnije cijelog života baviti, polagao je kod čuvenog profesora Tome Živanovića. Po njegovom kazivanju, početak ispita nije išao u prilog tome da će

¹ Možda jedini izuzetak u tom pogledu jeste monografija koju je izdao Pravni fakultet u Podgorici čiji je Srzentić bio prvi dekan, u kojoj je dat izbor njegovih tekstova. Vid. N. Srzentić, *Izabrani radovi* (Biblioteka Baština) Pravni fakultet, Podgorica, 2004, 439 str.

ga uspješno položiti. Naime, Srzentić nije čuo prvo pitanje jer prof. Živanović nije uvijek sasvim razgovjetno govorio. Znajući da Živanović nije volio da ponavlja ono što je rekao ili pitao, Srzentić je počeo svoj odgovor nadajući se da je Živanović i tog puta postavio kao eliminaciono pitanje koje je često pitao na početku ispita. Kada je počeo da objašnjava kada se krivično pravo piše sa velikim a kada sa malim slovom 'k', Živanović ga je ljutito prekinuo i rekao: „Ama čoveče pitao sam vas kako se zovete”! Srzentić je pomislio da se ispit neće dobro završiti poslije takvog početka. Međutim, na kraju je sve bilo u redu, prof. Živanović je bio vrlo zadovoljan odgovorom studenta Srzentića. Po završetku fakulteta bio je sekretar prvo Apelacionog pa onda Kasacionog suda u Beogradu. Izvjestan period proveo je na studijskom boravku u Parizu, što se kasnije primjećivalo u njegovom naučnom radu: počev od odličnog poznavanja francuskog jezika, do korišćenja francuske krivičnopravne literature. Poslije završetka rata obavlja visoke i odgovorne funkcije. Bio je državni sekretar u Saveznom ministarstvu za pravosuđe. Vršeci tu funkciju, radio je i na pripremi novog krivičnog zakonodavstva. Nije bio političar već ekspert, prije svega za oblast krivičnog prava. S obzirom na to da se za skoro sva osjetljiva pitanja u oblasti krivičnog zakonodavstva tražio stav politike i visokih političkih funkcionera, saradivao je sa Mošom Pijade koji je bio predsjednik komisije za izradu novog krivičnog zakonika i Aleksandrom Rankovićem. Donekle može da iznenadi to što je uspijevaio da sa Rankovićem nađe zajednički jezik za neka pitanja, odnosno da dobije njegovu saglasnost i podršku. Ovo zbog toga što je Srzentić, iako pristalica novog sistema, ipak bio pod uticajem onoga što se u nauci krivičnog prava zastupalo u nekim zapadnoevropskim zemljama, tj. zastupao je određena relativno liberalna rješenja i bio je od početka protiv pretjerane i suviše široke i oštre krivičnopravne represije. To što smo 1951. godine, a i kasnije, 1959. godine prilikom najznačajnije novele KZ, dobili moderan i za to doba ne preterano represivan zakonik, trebalo bi zahvaliti tome što je Ranković imao razumijevanja za argumente koje mu je Srzentić predočavao. I njegov kasniji rad na krivičnom zakonodavstvu bio je u znaku liberalne i humanističke orijentacije, ali na način i u mjeri koja nije smetala zvaničnoj politici i aktuelnoj vlasti. To nikako ne znači da je bio sklon kompromisima, već je svoje stavove koje je čvrsto zastupao uspijevaio da smjesti u okvire realnosti.

Radio je kao profesor na tri fakulteta i predavao krivično pravo. Prvo u Beogradu (gdje je kraće vrijeme predavao i predmet Organizacija sudova), zatim u Novom Sadu, i najzad poslije osnivanja Pravnog fakulteta u

Podgorici (Titogradu) postaje ne samo profesor krivičnog prava, već i prvi dekan tog fakulteta. Bio je i sudija Ustavnog suda Jugoslavije od njegovog osnivanja 1963. godine do penzionisanja 1971. godine. Posebno treba ukazati na njegovo angažovanje u međunarodnim tijelima, prije svega tijelima OUN. Naročito je bio aktivan u međunarodnim naučnim i stručnim udruženjima. Zbog toga biva biran u Pokretu nove društvene odbrane za doživotnog potpredsjednika. Učestvovao je na brojnim međunarodnim skupovima i tijelima u kojima je dostojno predstavljao Jugoslaviju. Kao primjer treba istaći njegovo članstvo u ad hoc komisiji UN koja je trebalo da ispita okolnosti pod kojima je došlo do smrti tadašnjeg generalnog sekretara Daga Hamaršelda. To ukazuje ne samo na njegovu stručnost, već i na visoke moralne kvalitete koji su bili osnov da mu se povjeri tako važan posao.

Prema opštoj ocjeni, bio je jedan od najuticajnijih jugoslovenskih teoretičara krivičnog prava nekoliko decenija poslije Drugog svjetskog rata, a krivično zakonodavstvo kome je on dao glavni pečat bilo je na snazi do prije petnaestak godina. U vezi sa tim ne treba prećutati jednu činjenicu koju je teško objasniti. Nikola Srzentić nije nikada doktorirao. Jedno od objašnjenja je da je u životnom dobu kada se to obično radi (30-35 godina) bio rat odnosno okupacija, a da se poslije završetka rata odmah našao u vrhu jugoslovenske nauke i prakse krivičnog prava. Drugim riječima, nije imao kod koga da doktorira, bar ne u zemlji. On je, iako bez doktorata drugima bio mentor, i učestvovao u komisijama za izradu i odbranu doktorske teze, što je prema tadašnjim propisima bilo moguće. To je na neki način govorilo i o njegovoj ličnosti. Nije mu bilo stalo do akademskih zvanja i titula. Ipak, pokazalo se da je to bio glavni razlog (ili povod) što mu je prestalo zvanje profesora na beogradskom Pravnom fakultetu. No, to nije bila smetnja da nastavi sa profesurom na Pravnom fakultetu u Novom Sadu, a kasnije i u Titogradu gde je bio i prvi dekan Pravnog fakulteta odmah po osnivanju. Naravno, to nije bila smetnja ni da se bavi naukom, pa i da 1988. godine postane dopisni član CANU.

2. RAD NA PRIPREMI NACRTA IZ OBLASTI KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA

Učestvovao je u izradi zakonskih projekata u oblasti krivičnog prava u toku nekoliko decenija poslije Drugog svjetskog rata: počev od prvih zakona u oblasti krivičnopravne materije odmah poslije završetka rata, pa preko Opšteg dijela Krivičnog zakonika i prvog cjelovitog Krivičnog

zakonika u novoj Jugoslaviji 1951. godine i njegove najznačajnije novele 1959. godine, do izrade nacrtu krivičnog zakona SFRJ i krivičnih zakona Srbije i Crne Gore. Iako je bio glavni tvorac većine tih projekata, uvažavao je i mišljenja ostalih koji su učestvovali u tom poslu, tj. članova komisije. Strpljenje ga je rijetko kada izdavalo, a i onda je to rješavao kroz šalu. Tako, jedan član komisije za pripremu KZ SFRJ iz 1976. često je pronalazio hipotetičke primjere, vrlo udaljene od realnosti i života, ali koji nijesu mogli da se uklope u normu i vraćao rad na nekoj normi na početak. Kada je Komisija pisala kolizione norme za rješavanje pitanja važenja republičkog i pokrajinskog krivičnog zakonodavstva i kada su se saglasili o tome da teritorijalni princip bude osnovni princip, taj član je postavio pitanje: čiji će krivični zakon da se primijeni u sljedećem slučaju. Ako je krivično djelo silovanje započeto u spavaćim kolima voza u Skoplju, zatim nastavljeno preko teritorije Kosova, pa Srbije bez pokrajina i najzad dovršeno ujutro u Novom Sadu koji je bio krajnje određite voza, koji će se od četiri krivična zakona primijeniti? Srzentić je tada, ne uzimajući ozbiljno ovaj primjer, kroz šalu rekao da bi on učinio dao orden umjesto kazne, ako je već sposoban za tako nešto. Ovaj događaj govori i o njegovoj ličnosti: iako vrlo dostojanstven i prefinjenih manira, nije se ustručavao da se u određenim situacijama i našali, tj. problem riješi kroz šalu.

Pošto rad na pripremi krivičnog zakonodavstva ne može da zanemari političku dimenziju, treba reći da je Srzentić o tome vodio računa i, koliko je mogao, nastojao da u slučaju konflikta struke i politike da prednost struci. Međutim, u tome je bio realista i nije po svaku cijenu pokušavao da zastupa ono što zbog političkog stava nije bilo moguće da bude usvojeno. Na primjer, njegov stav oko podijeljene nadležnosti u oblasti krivičnog zakonodavstva je poznat, tj. bio je protiv te podjele, polazeći od toga da krivično zakonodavstvo treba da predstavlja jednu konzistentnu cjelinu i da nijesu opravdane razlike između republika, pa i pokrajina, s obzirom na načela pravne sigurnosti i pravne jednakosti. Tu je došla do izražaja i njegova uloga kao poznavaoца ustavnog prava: u Komisiji za pisanje Ustava iz 1974. bio je protiv tog rješenja. Kada već nije uspio u tome, tj. kada je stav političkog vrha o decentralizaciji u svim oblastima preovladao, bar je na jedan dosta precizan način izvršio podjelu zakonodavne nadležnosti između federacije i njenih članica.

Opšta karakteristiku ideje vodilje i osnovne orijentacije kojom se Srzentić rukovodio kako u svojim radovima, tako i prilikom pripreme krivičnog zakonodavstva, jeste naglašena humanistička orijentacija u

krivičnom pravu. Zahvaljujući prije svega njemu (naravno i promijenjenim društvenim i političkim prilikama), Jugoslavija je dobila od 1951. godine pa nadalje, krivično zakonodavstvo koje se nije bitno razlikovalo (sa izuzetkom političkih krivičnih djela) od onoga koje su imale zemlje zapadne Evrope.

U radu na pripremi krivičnog zakonodavstva Srzentić nije ni indirektno kritikovao postojeću vlast i tadašnji politički sistem. Bio je blizak strukturama vlasti, ili je sam bio dio tih struktura. Njegovo iskreno političko ubjeđenje bilo je da tadašnji jugoslovenski socijalizam pruža šire mogućnosti za progres cijelog društva, kao i za svakog njegovog člana. To je trebalo da ima i određene reperkusije na krivično pravo u smislu uvažavanja izvjesnih specifičnosti jugoslovenskog društva. Ipak, smatrao je da u većem dijelu krivično pravo treba da izražava opšte civilizacijske tekovine. U te tekovine prije svega spada načelo zakonitosti koje je u prvim poslijeratnim godinama bilo ugroženo, kako zbog uticaja sovjetskog prava tako i zbog nepostojanja kodifikacije, tj. krivičnog zakonika. Zašto treba uopšte spomenuti njegovo iskreno uvjerenje (bilo ono tačno ili ne) da jugoslovenski socijalizam, makar u perspektivi, pruža šire mogućnosti za dalji razvoj društva i za bolji i dostojniji položaj i slobode i prava članova tog društva? Da to nije bilo tako, ne bi mu se sa neograničenim povjerenjem povjeravao rad na pripremi krivičnog zakonodavstva. I kao državni sekretar u Saveznom ministarstvu za pravosuđe u poslijeratnim godinama, kada je počinjalo da se uobličava jugoslovensko krivično zakonodavstvo, izvršio je veliki uticaj zastupajući uspješno stavove koji su bili na liniji ublažavanja pretjerano stroge krivičnopravne represije i usvajanja rješenja koja su postojala u zemljama zapadne Evrope. To je činio i kasnije, može se reći sve do pred kraj osamdesetih godina prošlog vijeka. Jedino u čemu nije uspio, bila je podijeljena zakonodavna nadležnost u Ustavu iz 1974, protiv koje je i on, kao što je već spomenuto, kao uostalom i cjelokupna krivičnopravna teorija, bio. Uticaj i povjerenje koje je uživao, Srzentić je iskoristio na najbolji mogući način. Uspio je u tome da dobijemo jedno savremeno krivično pravo koje je na liniji tadašnjih najboljih evropskih zakonodavstava, koje uvažava i stavove teorije. Njegov reformatorski pristup, uz uvažavanje svih tekovina moderne nauke krivičnog prava, umjesto radikalne kritike nekih rješenja, pokazao se mnogo uspješnijim. U vezi sa tim treba napomenuti da izraziti ekscеси u pogledu zaoštavanja represije i to u pogledu, prije svega, političkih krivaca, odnosno neprijatelja tadašnjeg režima u poslijeratnoj Jugoslaviji, uglavnom nijesu ni bili posljedica primjene krivičnog zakonodavstva.

Naprotiv, krivično zakonodavstvo i krivično pravosuđe (iako u oblasti političkih delikata pod uticajem politike) bilo je zaobilazeno. Umjesto primjene krivičnog prava, u stvari, tajna i politička policija su, pod uticajem politike, odlučivale o kaznama i osudama pojedinaca, a do suđenja i primjene krivičnog prava (makar i pod direktnim uticajem politike) dolazilo je samo izuzetno. Tako, zbog Informbiroa je uglavnom bilo suđeno samo vojnim licima, dok su u odnosu na druge primjenjivane, bez ikakvih pravnih garancija, tzv. administrativne mjere.

3. KNJIGE I ČLANCI

Za Nikolu Srzentića bi se moglo reći da nije pisao ni mnogo ni malo. Kao i u svemu drugom, i u tome je imao osjećaj mjere. Pisao je samo onda kada je imao šta da kaže. Iako njegov opus ne obuhvata na stotine radova, daleko od toga da bi se mogao označiti kao skroman. Zato ne bi bilo opravdano, a ni moguće, ovom prilikom prikazivati sve ili većinu njegovih radova. Umjesto toga, ukazuje se na neke najvažnije stavove i mišljenja koja je isticao i zastupao u svojim radovima.

Svakako, najistaknutije mjesto u opusu Nikole Srzentića zauzima udžbenik *Krivično pravo* koji je napisao zajedno sa Aleksandrom Stajićem, profesorom Pravnog fakulteta u Sarajevu (u kasnijim izdanjima se kao treći koautor ovog udžbenika pojavljuje i Ljubiša Lazarević). Značaj ovog udžbenika je veliki. Ne samo da je dugo bio jedini udžbenik u zemlji, pa je služio u nastavi na tadašnjim pravnim fakultetima (udžbenik Tome Živanovića je već bio prevaziđen kada je u pitanju njegovo korišćenje u nastavi), već je i njegova naučna vrijednost bila takva da je predstavljala orijentir i podstrek za dalji razvoj nauke krivičnog prava u tadašnjoj Jugoslaviji. Ovom prilikom treba napomenuti da je kod nas, sasim neopravdano, potcijenjena naučna vrijednost udžbenika, te da ima i mišljenja koja polaze od toga da čak nije ni poželjno da udžbenici imaju i naučnu dimenziju jer to suviše opterećuje studente. Međutim, činjenica je da u krivičnom pravu i dalje u mnogim zemljama neki udžbenici predstavljaju vrhunsko naučno djelo. Nažalost, kod nas je ta vrsta literature kompromitovana i plagiranjem. Nije rijetko mišljenje da neko može da uzme nekoliko postojećih udžbenika i da za 2-3 mjeseca napiše svoj. O takvoj vrsti udžbenika se nikako ne radi kada govorimo o udžbeniku *Krivično pravo Opšti deo* od Srzentića-Stajića. To je udžbenik koji ima visoke naučne kvalitete. Iako udžbenik obuhvata obradu svih pitanja opšteg dijela, na ovom mjestu bih se osvrnuo samo na problem određivanja opšteg

pojma krivičnog djela. Određivanje tog pojma je, naročito u ranijoj jugoslovenskoj literaturi, dovedeno u tijesnu vezu sa određivanjem odnosa krivičnog djela i krivične odgovornosti. Iako nije nigdje napomenuto koje je djelove udžbenika pisao N. Srzentić a koje A. Stajić, u užim krugovima se zna da je upravo ovu problematiku, koja je najsloženija i predstavlja noseću konstrukciju čitavog sistema Opšteg dijela, pisao Srzentić. Osnovni problem sa kojim se on u toj oblasti susreo jeste da li pojam krivičnog djela odrediti objektivno (kako je to činio T. Živanović i čiji je uticaj u Jugoslaviji i dalje bio vrlo jak), ili u njega unijeti i vinost (ili krivicu) kao subjektivni element.² Imajući u vidu da je tada važeći Krivični zakonik izuzetno usvajao u nekim slučajevima i objektivni pojam krivičnog djela, Srzentić ovo prihvata kao opravdano, ali ipak konstatuje da je „pojam krivičnog djela u objektivno-subjektivnom smislu širi i potpuniji, pa zato i načelno ispravniji”.³ Po njemu, iako se nije eksplicitno opredijelio za objektivno-subjektivni pojam krivičnog djela čiji je krivica nezostavni element, „krivično djelo kao realni fenomen za krivično pravo ima značaja samo ako je prouzrokovan svesnim i voljnim delovanjem učionica”, konstatujući da su krivično djelo i krivična odgovornost „korelativni pojmovi i jedinstveni uslov za kažnjivost”.⁴

Podjednako važan doprinos Srzentića je i u oblasti komentatorske literature. Možda najistaknutije mjesto u toj literaturi dvadesetog vijeka u Jugoslaviji imaju dva komentara čiji je Srzentić bio ne samo jedan od kaoautora nego i redaktor. Jedan je Komentar Krivičnog zakona SFRJ, a drugi Komentar Krivičnog zakona Srbije (i krivičnih zakona Vojvodine i Kosova). Imao sam čast da u posljednjem izdanju Komentara KZ SFRJ čiji je redaktor bio Srzentić (zbog njegove smrti u međuvremenu, taj posao je preuzeo Lj. Lazarević), budem jedan od koautora. Pomenuti komentari se i dalje mogu koristiti, i pored toga što se pozitivno pravo znatno promijenilo. Između ostalog, to je i zbog toga što su i u ovom slučaju (kao i kada je udžbenik u pitanju) izlaganja i stavovi potkrijepljeni i naučnim

² Interesantno je da Srzentić, iako, kako je to bilo uobičajeno u to vrijeme, koristi termin vinost, na više mjesta govori i o krivici kao sinonimu za vinost, tj. koristi termin koji je danas postao opšteprihvaćen, kako u teoriji tako i u zakonodavstvu.

³ N. Srzentić, A. Stajić, *Krivično pravo FNRJ*, Opšti deo, drugo izdanje, Beograd, 1957. str. 161.

⁴ *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, Beograd, 1978 (grupa autora, redakcija N. Srzentić). Uvodni dio: N. Srzentić, Opšti pogled na razvitak i osnovne principe jugoslovenskog krivičnog prava, str. XXVI.

argumentima, tj. zbog toga što se zasnivaju i na ozbiljnim razmatranjima koja koriste naučnu argumentaciju, ne svodeći se samo na puku egzegezu pozitivnih normi.

Kada su u pitanju osnovni principi krivičnog prava, posebno treba istaći zalaganje Nikole Srzentića za načelo zakonitosti u krivičnom pravu. Značaj tog zalaganja je bio još veći zbog činjenice da je to načelo jedno vrijeme bilo ugroženo i relativizovano pod uticajem sovjetskog prava. Srzentić je ukazivao na širi značaj načela zakonitosti koji daleko prevazilazi granice krivičnog prava. To načelo određuje položaj čovjeka u društvu i granice njegovog slobodnog djelovanja. Ono je garancija za ostvarivanje prava čovjeka i brana protiv proizvoljne i samovoljne prinude prema čovjeku.⁵

Između ostalog, Srzentić je poklanjao odgovarajuću pažnju i sistemu posebnog dijela krivičnog zakonika. Smatrao je da sistematika krivičnih djela u Posebnom dijelu KZ nije samo pitanje zakonodavne tehnike, već prije svega jedno suštinsko pitanje kroz koje dolazi do izražaja usmjerenost krivičnopravne zaštite.⁶ Ukazivao je na značaj korišćenja naučnog pristupa pri izgradnji tog sistema, što prema njegovom mišljenju nije u koliziji sa zahtjevom da taj sistem bude takav da omogućava da se norme Posebnog dijela ispravno primjenjuju u sudskoj praksi. Posebni dio Krivičnog zakonika ne smije biti „mehanički skup, više ili manje haotična, zbirka normi, nego pravi naučni sistem, koji je postavljen na čvrste materijalne osnove i koji je ispunjen principijelno raspoređenom, teoretski jasnom i tehnički preglednom sadržinom”.⁷

Imajući u vidu i druge stavove koje je zastupao, ne iznenađuje činjenica da je bio zagovornik resocijalizacije kao svrhe kažnjavanja. Razumljivo je što je bio pristalica ideje resocijalizacije, koja je ne samo dala pečat kriminalnoj politici polovinom prošlog vijeka, već i zato što je to bila i jedna od osnovnih ideja Pokreta nove društvene odbrane čiji je on bio potpredsjednik.⁸ Međutim, on je to povezivao sa principom čovječnosti

⁵ N. Srzentić, Principi krivičnog zakonodavstva — osnova za određivanje krivične represije, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu* br. XXXVI, 1989, str. 279.

⁶ Zajedno sa J. Đorđevićem napisao je opširan članak na tu temu: O sistemu Posebnog dela Krivičnog zakonika FNRJ, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 4 1049, str. 571-626.

⁷ *Ibid.*, str. 626.

⁸ I svojim radovima je doprinijeo da se naučna i stručna javnost u Jugoslaviji upozna o osnovnim idejama resocijalizacije u krivičnom pravu i kriminalnoj poli-

u kome je „sadržana i vera u čoveka, u njegovo popravljavanje, njegovu resocijalizaciju”. Po njegovom mišljenju, „kažnjavaje nije samo sebi svrha, već je ono uvek povezano sa vaspitnim uticajem i razvijanjem društvene odgovornosti”.⁹ Smatrao je da ona treba da bude jedna od svrha kažnjavanja, ali u jednom vrlo umjerenom obliku, tj. da ona ne smije da obuhvati i one prinudne mjere koje znače nasilje prema čovjeku i neljudsko ponašanje prema učiniocu krivičnog djela. Time je, u stvari, odbacio u to vrijeme dosta prisutna zalaganja da se prema učiniocima krivičnih djela primjenjuju i prinudni tretmani koji znače drastično zadiranje u njihov tjelesni i duhovni integritet.

Ovih nekoliko pitanja koja su izabrana da makar fragmentarno i sumarno prikažu stavove Nikole Srzentića u nauci krivičnog prava, treba dopuniti činjenicom da je radove objavljivao i u inostranstvu.¹⁰ Između ostalog, to je doprinosilo i boljem upoznavanju tadašnjeg jugoslovenskog krivičnog prava i otklanjanju predrasuda i pogrešnih uvjerenja koja su postojala u jednom dijelu svjetske javnosti da i jugoslovensko krivično pravo pripada krugu krivičnog prava socijalističkih zemalja koje su činile sovjetski blok. Ono je, po mnogo čemu, bilo bliže krivičnom pravu zapadnoevropskih zemalja i, osim kada je u pitanju široka i oštra represija političkih krivičnih djela, nije imalo neke specifičnosti tzv. socijalističkog krivičnog prava. Osim što je objavljivao radove i u inostranstvu, učestvovao je na brojnim međunarodnim skupovima na kojima je u referatima i saopštenjima doprinosio afirmaciji jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva i teorije.¹¹

ZAKLJUČAK

Ono što je Nikola Srzentić ostavio iza sebe predstavlja trajnu tekovinu i doprinos jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu i krivičnopravnoj teoriji. Iako je zakonodavstvo, po pravilu, efemerno i podložno stalnim

tici. Vid. N. Srzentić, Shvatanja o resocijalizaciji u savremenoj kriminalnoj politici, *Zbornik radova o stranom i uporednom pravu*, Beograd, 1971.

⁹ Up. *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, Beograd, 1978 (grupa autora, redakcija N. Srzentić). Uvodni dio: N. Srzentić, Opšti pogled na razvitak i osnovne principe jugoslovenskog krivičnog prava, str. XXVI.

¹⁰ Vid, npr. Marc Ancel, Nikola Srzentić, *Le droit pénal nouveau de la Yougoslavie*. Paris: Éditions de l'Épargne, 1963; Nikola Srzentic, *Alcuni problemi sui diritti della personalità: aspetti penali*. Milano: Giuffrè, 1963.

¹¹ Vid. Lj. Lazarević, Nikola Srzentić (1910-1993), In memoriam, *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*, 3-4/1993, str. 472.

promjenama, principi koje je Srzentić ne samo deklarativno usvajao i teorijski objašnjavao u svojim radovima, već se njih i držao radeći na pripremi zakonskih projekata, ostaju jedna od glavnih karakteristika njegovog rada i doprinosa nauci krivičnog prava. Neki njegovi stavovi, i pored toga što je pravna nauka kao i svaka druga nauka u stalnom razvoju, aktuelni su i danas i imaju skoro univerzalni karakter. Osim tog doprinosa koje su baštinile i neke države nastale na teritoriji bivše Jugoslavije, Crne Gora duguje posebnu zahvalnost Nikoli Srzentiću s obzirom na to da je, osim što je bio profesor krivičnog prava, obavljao i funkciju dekana u vrijeme kada je tek počinjala univerzitetska nastava u oblasti pravnih nauka u Crnoj Gori. On se u to vrijeme suočio sa rješavanjem ne samo organizacionih pitanja, već i sa nekim suštinskim pitanjima obrazovanja pravnika. Naravno, i Crnogorska akademija nauka i umjetnosti ponosna je na to što je u svojim redovima imala takvog člana.

Zoran STOJANOVIĆ

NIKOLA SRZENTIĆ — LIFE AND WORK

Summary

The paper is a somewhat redacted lecture held within the forum CANU “Social Thought of Montenegro”. It points out the most important moments in the life of Nikola Srzentić, a theorist and professor of Criminal Law, and analyzes and evaluates his contribution to legal science as well as the creation of criminal legislation in Yugoslavia and Montenegro. Some of his views, despite the fact that legal science, like any other science, is constantly evolving, are still relevant today and have an almost universal character. Montenegro owes him special gratitude, considering that, in addition to teaching Criminal Law, he also served as the Dean of the Faculty of Law at a time when university teaching in the field of legal sciences in Montenegro had just begun.

Key words: Nikola Srzentić, criminal law, criminal code, notion of criminal offense, principle of legality

